

HOE NOEM(D)EN WIJ MEKAAR? (15)
Over familienamen
A. Van Schel

VOORAF

Net als bij de vorige aflevering willen wij de lezers aan het denken zetten om ook zelf op speurtocht te gaan in de wereld van taal en naamgeving. We combineren in dit artikel de VER-/VAN- regel met woorden die een boom(soort) aanduiden. De voorbeelden:

<i>Boom(soort)</i>	<i>Familienamen zonder voorvoegsel of zonder voorzetsel</i>	<i>Familienamen met het voorvoegsel VER-</i>	<i>Familienamen met het voorzetsel VAN</i>
<i>Abeel</i>			<i>Van den Ab(b)eel(l)e (4)</i>
<i>Beuk</i>	<i>Bueken (1)</i>	<i>Verbueken</i>	
<i>Eik</i>		<i>Vereycken, Veree(c)ken (7) Verr(e)y(c)ken (2)</i>	<i>Van Ey(c)k, Van Eij(c)k, Van (der) Eycken, Van der Eecken (1) Van Es</i>
<i>Es</i>			
<i>Linde</i>	<i>Lindemans</i>	<i>Verlinde(n) (18)</i>	<i>Van (der) Linde(n)(1) Van de Linde Van de Peereboom</i>
<i>Perenboom</i>			
<i>Populier</i>	<i>Populier, Popelier</i>		
<i>Wilg</i>		<i>Verwilg(h)en</i>	

(De getallen tussen haakjes duiden het aantal vermeldingen aan in de Witte Gids 2005-2006 onder Londerzeel.)

Niet alleen in familienamen spelen bomen een rol, ook in de toponymie treffen we ze aan. In de oude kadasternamen treffen we b.v. voor Londerzeel (bij Jan Van Accoleyen 1709) aan: *eycken velt, den eekelenbos, den mispelaerbos, struyckenbemt...* Voor Steenhuffel (Geschiedenis van Steenhuffel 1^e deel Toponymie, door J. Vertonghen en L. Verhasselt, 1971): *abbeelbossen, drij linden, t' eecken, den eeckenbosch, eekenveld, eikenbosch, elsbos, elsbroeck, eschhage, de negen olmen, tien olmen, aan de twee linden, de twee lindenweg...* Bij de hedendaagse straatnamen: *Acacialaan, Berkenlaan, Holle Eikstraat, Linde, Populierenstraat...*

Maar keren we nu terug naar onze Londerzeelse familienamen!

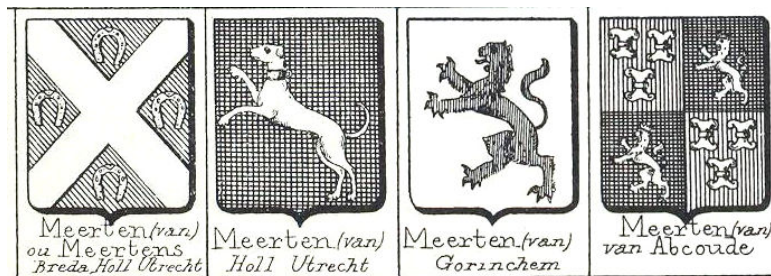
MEERT / MEERTENS / MERTENS / MARTENS / MAERTENS / MAARTENS

Aantallen en spreiding:

<i>Naam</i>	<i>Familienaam.be</i>	<i>Familienaam.nl</i>	<i>NFD</i>
<i>Meert (14)</i>	<i>4115 (grootste concentratie Oost-Vlaanderen)</i>	<i>6</i>	<i>0 (maar wel Meerte Janse, van; Meerten, van; Meertens)</i>
<i>Meertens (0)</i>	<i>407(vooral Limburg)</i>	<i>783</i>	<i>1301 (vooral Limburg, Zuid-Holland, Drenthe en Zeeland)</i>
<i>Mertens (57)</i>	<i>18927(ruim verspreid over provincies Antwerpen, O.-Vl., Limb. en Vl.-Brab.)</i>	<i>1501</i>	<i>2399 (Limburg, Noord-Brabant, Zuid-Holland)</i>
<i>Martens (2)</i>	<i>11126(over heel Noord-België)</i>	<i>5296</i>	<i>7938 (Noord-Brabant, Limburg, Gelderland, Noord-Holland)</i>
<i>Maertens (0)</i>	<i>3663 (vooral West-Vlaanderen)</i>	<i>57</i>	<i>125 (Zuid-Holland, Limburg, Zeeland)</i>
<i>Maartens (0)</i>	<i>1</i>	<i>100</i>	<i>168 (Noord-Holland, Noord-Brabant)</i>

De getallen tussen haakjes onmiddellijk achter de familienaam duiden het aantal vermeldingen aan in de Witte Gids 2005-2006 onder Londerzeel.

Betekenisverklaring:

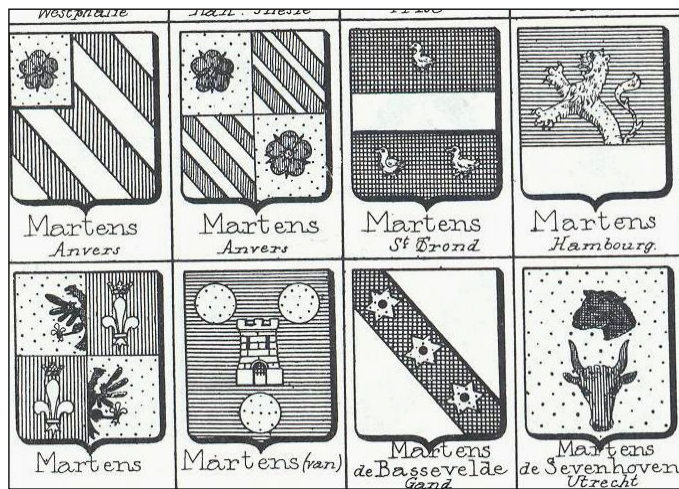
Bij alle varianten beperkt NFD zich tot de vermelding patroniem, d.w.z. dat de familienaam is afgeleid van een voornaam Merten of Marten, van de Latijnse heiligennaam Martinus.

Bij de naam Mertens geeft NFD als oud voorbeeld: Jan Mertens, Jan Jan Mertens soen, Hasselt 1554. Ook de vermelding dat deze familienaam in 1999 op nummer 5 staat op de lijst van de meest voorkomende familienamen in België (naar De Standaard van 6 maart 2001).

Bij de naam Meertens geeft NFD: Jasper Maertens, geboren 1617 in Oost-Vlaanderen, maar vestigt zich in 1644 te Middelburg.

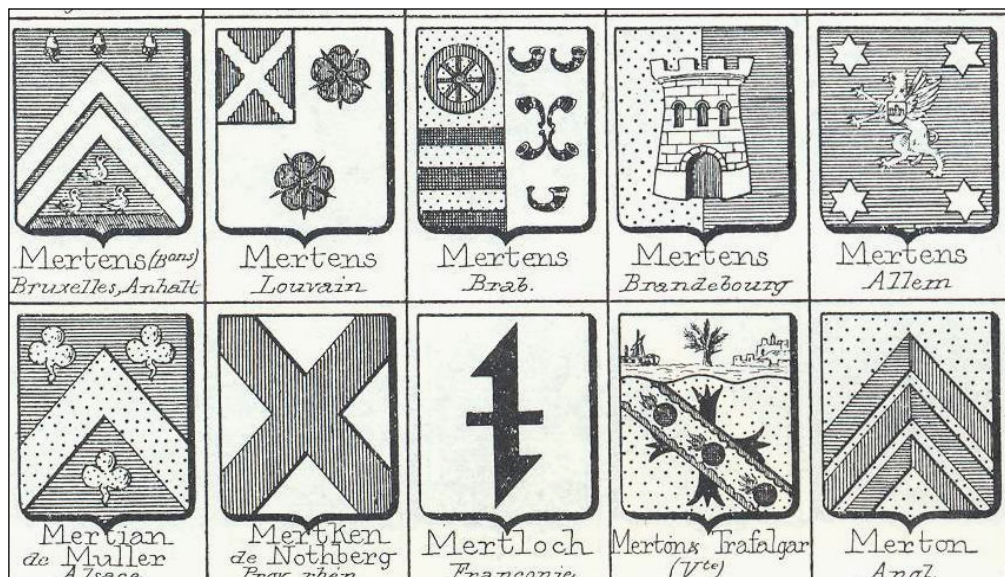
Bij de naam Martens geeft NFD een achttal oude voorbeelden, o.a. Carel Martens (Amsterdam 1602-Utrecht 1649), zoon van Hans Martens (1555-Amsterdam 1613), afkomstig uit Antwerpen. Hier wordt vermeld dat Martens op nr. 5 staat van de frequentste namen in Belgisch-Limburg en op nr. 19 op de lijst van de meest voorkomende familienamen in België (naar De Standaard van 6 maart 2001). Er worden 48 varianten en/of samenstellingen opgesomd.

Bij Debrabandere (om onze onvolprezen Vlaamse bron nog eens aan te bevelen) vinden we bij Meert(s), Meerte, Meerten(s): zie Maarten(s). Als we daar gaan kijken, vinden we een opsomming van zo'n 42 varianten: daarbij de frequentste (zie kadertje boven), maar ook een

aantal zeer zeldzame of eigenaardige (b.v. Martinse, Martinussen, Meets...) In ieder geval worden ze allemaal beschouwd als afleidingen van de Latijnse heiligennaam Martinus (waar hebben we dat nog gelezen?) en er zijn tal van mooie oude voorbeelden:

1281 Boidinus Martin, Desselgem; 1356 Willelmus dictus Merte = 1358 Willelmus filius Johannis dicti Meerte, St.-Gillis; 1375 Willem Martin = Maartin, Ieper; 1510 Jan Mertens = Meertens = 1522 Joannes Martens, Aartselaar.

Conclusie: Het Nederlandse taalgebied is overspoeld door vele soorten Mertensen en Martensen, maar dat neemt niet weg dat het een mooie naam met een rijk verleden is. Overigens heeft dezelfde naam vele equivalenten in talen rondom ons: Frans (Martin...), Engels (Martins...), Duits (Me(h)rtens...), Italiaans (Martini...) en zo verder en zo voort!

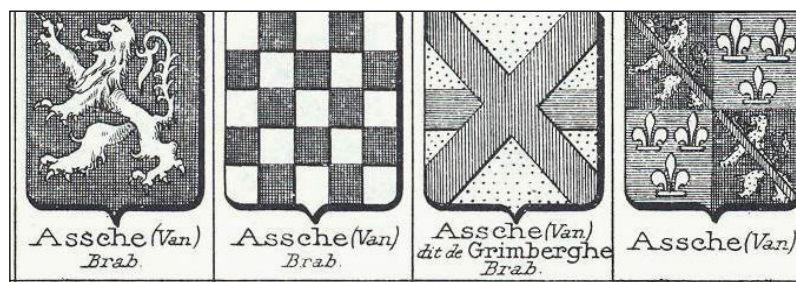
VAN ASSCHE

Aantallen en spreiding:

<i>Naam</i>	<i>Familienaam.be</i>	<i>Familienaam.nl</i>	<i>NFD</i>
<i>Van Assche</i>	2982 (vooral in Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant)	21(Zeeland)	22 (Zeeland)
<i>Van Asch</i>	478 (vooral provincie Antwerpen)	231	521 (met vermelding: uit Asch gemeente Buren in Gelderland)
<i>Van Ass</i>	26	32	77
<i>Van As</i>	86	841	1626 (vooral Zuid-Holland, Gelderland, Noord-Holland en Noord-Brabant, in die volgorde)

In de Witte Gids 2005-2006 komt onder Londerzeel alleen de naam Van Assche voor met 19 vermeldingen.

Betekenisverklaring:

In een opsomming van namen afkomstig van aardrijkskundige eigennamen (jaargang 2003, nummer 3, blz. 131-141) hebben we de naam Van Assche vermeld.

Als we daar een beetje dieper op willen ingaan, komen we eerst terecht bij NFD (Meertens). Bij de naam *Assche, van* is de verklaring uiterst beperkt tot “herkomstbenaming”, d.w.z. eigenaam duidt op plaats van waar de naamdrager afkomstig is.

Bij de naam *As, van* lezen we: Verschillende plaatsen in Nederland en België kunnen als naambasis van deze familienaam gelden: Asch in de gemeente Buren Gelderland; Asch of Aschdonk gemeente Aarle-Rixtel; As gemeente Hunsel Limburg; As bij Hasselt in Belgisch Limburg; Assé bij Brussel.

NFD geeft de volgende naamsvermeldingen: 1154 Julianus de Asca, Gent; 1378 Calle van Assche, Kortrijk; 1448 Ghyssen van Asch, Hasselt; 1540 Johannes van Assch,

Leeuwarden/Vollenhove. De eerste drie vinden we zo dadelijk nog eens terug en dan weten we wel wie bij wie te rade is geweest.

Debrabandere geeft de varianten weer als volgt: *As(ch)*, *(van)*; *(van) As(s)che*, *van As(s)chen*, *van Assch*, *van Aschte*, *van Ass(en)*, *van Aasche*, *van Hassche*.

Verklaring 1: verwijzend naar de plaatsnaam As in Limburg, vroeger Asch; oud voorbeeld: 1448 Ghysen (met één s!) van Asch, Hasselt.

Verklaring 2: verwijzend naar de plaatsnaam Asse in Vlaams-Brabant; oude voorbeelden: 1159 Asche; 1154 Julianus de Asca, Gent; 1339 Claes van Assche, Brussel.

Verklaring 3: verwijzend naar de verspreide plaatsnaam (ten) Assche(n) in de betekenis van een es, een boomsoort dus; oude voorbeelden: 1377 Calle van Hasschen = 1378 Calle van Asschen (met eind-n hier, wie heeft wie fout gekopieerd?), Kortrijk; 1398 Henry van den Asche, Wervik.

Conclusie:

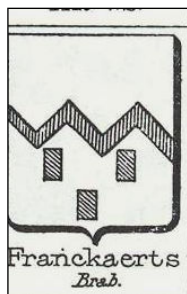
Schijnbaar een heel gemakkelijk te verklaren naam, toch merkwaardig dat de plaatsnamen in Limburg en Vlaams-Brabant vooral in historische voorbeelden in (West-)Vlaanderen te vinden zijn of heeft het inderdaad toch vaker met de es te maken? We laten de voorzichtige taalkundige gok aan de lezer over.

VRANCKAERT

Aantallen en spreiding:

In de reeks familienamen op –aert(s) (zie dit tijdschrift jaargang 2003, nr.3, blz. 131-141) werd de naam Vranckaert vermeld met een korte verklaring. Maar naast de schrijfwijze Vranckaert zijn er nog wel wat varianten te vinden:

<i>Naam</i>	<i>Familienaam.be</i>	<i>Familienaam.nl</i>	<i>NFD</i>
<i>Vranckaert</i>	196 (hoofdzakelijk rondom Londerzeel)	0	0
<i>Vrancaert</i>	32 (Vlaams-Brabant)	0	0
<i>Vrankaert</i>	1	0	0
<i>Franckaert</i>	281 (Oost-Vlaanderen vooral Waasland)	5 (Zeeland)	20 (Zeeland 12, Noord-Brabant 8)

Er is geen enkele vermelding van andere schrijfwijzen als Vrankaert, Francaert, Francaert, Frankaert, maar NFD geeft wél nog Francort (63 Limburg), Francot (28 Drenthe), Francotte (5 Limburg) en Francott (4 Limburg).

In de Witte Gids 2005-2006 staan onder Londerzeel: Vrancaert 1, Vranckaert 13, Franckaert 2

Betekenisverklaring:

De zeer korte verklaring in nr. 2003/3 (“patroniem afgeleid van de Germaanse voornaam franco, wat betekent: vrank, vrij”) wordt hier wat nauwkeuriger.

NFD beperkt bij Franckaert de uitleg tot de vermelding “oude spelling” met specifieke component “aard” (zonder meer), bij Frankort is sprake van “patroniem” net als bij Franck 224 x in Nederland) en Frank (830 x in Nl., 5 oude naamsvermeldingen). Om te weten over welk patroniem het gaat, moeten we naar de naam Franken: patroniem afgeleid van de voornaam Frank; de voornaam Frank wordt beschouwd als een verkorting van de heiligennaam Franciscus, maar kan ook als oude Germaanse naam refereren aan de volksnaam ‘de Franken’. Eigenlijk een weinig bevredigende uitleg.

Daarom even grasduinen bij Debrabandere. Hij verwijst bij Vrancaert, Vranckaert(s), Vrankaert naar Frankaert(s): zo’n 24 verschillende spellingvormen komen voor en ze worden allemaal beschouwd als afleidingen van de Germaanse voornaam Franco, betekenis vrank. De oude voorbeelden: 1340 Franconis Sygeri dicti Frankarts; 1347 Vrancke vanden Broecke, 1404 Vranckart van den Broeke, Tienen; 1550 François Franckaert, Fontaine-l’ Evêque-Antwerpen; 1674 L. Franchaert, Hondschote. Uit het laatste voorbeeld blijkt dat de Germaanse naam ook geromaniseerde vormen heeft: Franchaert of Franchard, op hun beurt opnieuw naar het Vlaams aangepast als Fransaert. Een mooi voorbeeld van de oude Romaanse vorm is 1521 Francquart, Seneffe.

Een onverwacht stukje verduidelijking lezen we in Toponymie van Steenhuffel (J. Vertonghen en L. Verhasselt, 1971, blz. 192) onder de naam Vranckerijck: “*Vrank betekent hier allodiaal, in tegenstelling met leengoed. Het is een term uit de leenroerigheid. Vrank betekende gans vrij, eigendom zonder verplichting, vrij en onbelast! De beste vertaling is nog EIGEN goed. Denk bv. aan de gemeente EIGENbrakel of Braine l’Alleud: hier ziet u dat allodium door eigen wordt vertaald.*” Deze auteurs hebben J. De Vries (Nederlands Etymologisch Woordenboek) geraadpleegd: het Middelnederlandse woord vranck betekent vrij, vrijmoedig, moedig. In het Woordenboek Middelnederlands (Pijnenburg en van der Voort van der Kleij, 1984) staat bij vranc ook vrijmoedig, brutaal.

Daarmee is het eerste deeltje van de naam uitvoerig behandeld; blijft natuurlijk nog het tweede stuk “aert”: hier kiezen we ervoor dat te zien als een achtervoegsel, maar het kan net zo goed een zelfstandig woord zijn; in ieder geval betekent het zoiets als “afkomst, geaardheid, manier” (De Vries, blz. 5)

Conclusie:

De naam Vranckaert is zeer nauw verbonden met Londerzeel en omgeving. De betekenis duidelijk maken is niet eenvoudig en het blijft een beetje gissen, in ieder geval is het een oude Germaanse naam (opvallende link naar de Franken).